

Charles University

Jens Nielsen / Norsk for masterstudenter i Brno

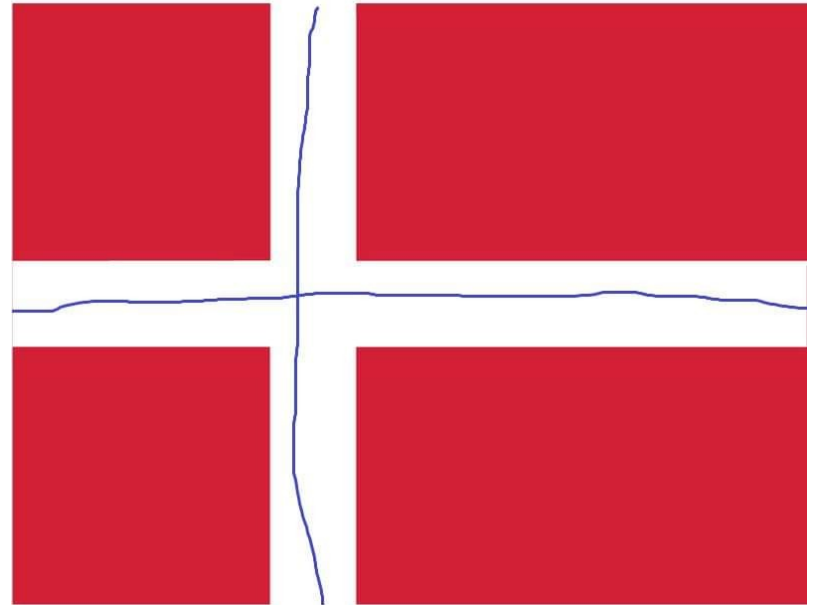
Norsk

6. november 2023

Plan

- Moderne norsk
 - Fra talemål til bokmål
- Norske talemål
 - Målmerker
 - Eksempler
- Nynorsk
- Sosiale forskjeller
 - Østfold-dialekt

Om bokmål var eit flagg:

Møte

*Ho sit ein sundag lengtande i li;
Det strøymmer på med desse søte tankar;
Og hjarta fullt og tungt i barmen bankar,
Og draumen vaknar, bivrande og blid.
Då gjeng det som ei hildring over nuten;
Ho raudnar heit; - der kjem den vene guten.*

Arne Garborg

Oversikt

- Norge har stor talemålsvariasjon (dialekter)
- Norge har to skriftspråk: nynorsk og bokmål
- Språk ble en viktig kampsak for nasjonalismen
- Selvstendighet under nasjonalromantikken
- Politisk enighet om begge
- Ingen standardisering av talemål

Moderne norsk

- Geografiske skiller + historisk utvikling fra år 1000
- Dansk innflytelse på språket fra 1536
- Konfirmasjon 1736 og almueskole 1739
- Unionsbrudd med Danmark 1814
- Nynorsk 1848
- Stortingsvedtak 1878: *Undervisningen i Almueskolen bør saavidt mulig meddeles paa Børnenes eget Talemaal.*
- Jamstillingsvedtaket 1885 (nynorsk og bokmål sidestilt)

Moderne norsk

- Unionsbruddet 1814 skapte en språkdebatt
- Nasjonalromantikken hyllet bondekulturen
- Nynorsk ble basert på norske talemål
- Likestilt skriftspråk = anerkjennelse av dialekter
- Norge har aldri hatt et standardisert talemål

Standardisert talemål

- De fleste land har (hatt) standardisert talemål
- Rikssvensk, riksdansk, King's English, Received pronunciation, Hoch-deutsch, standardfransk (parisisk)
- Refleksjon: bør land standardisere talemål?
Hvorfor? Hvordan?

A-magasinet | Portrettet

Christian Borch: – Dialektmenigheten er fanatikere

NRK-veteranen ser aldri på NRK lenger.

Foto: Ronja Sagstuen Larsen

Norske dialekter

Inndeling 1: vestnorsk og østnorsk

1. Tonefall

Vestnorsk: høytone

2. Stavelsestrykk i låneord

Østnorsk: trykk*

3. Retroflekser

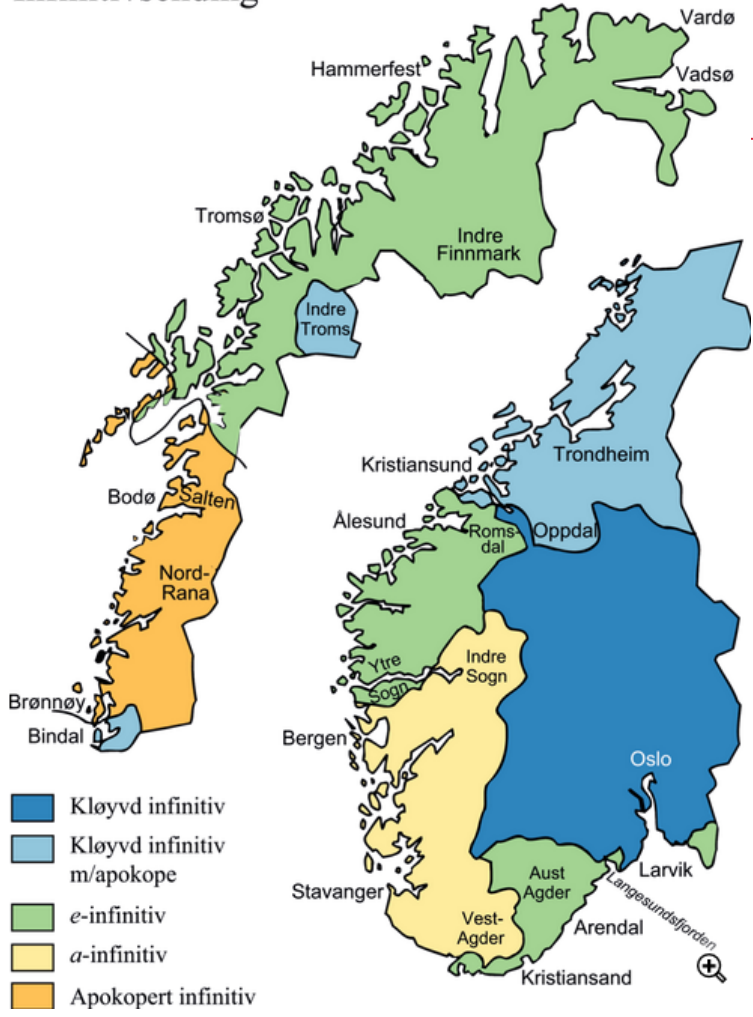
Vestnorsk har ikke retrofleks

4. Infinitivsendinger

Vestnorsk: a- eller e-ending (eller apokope)

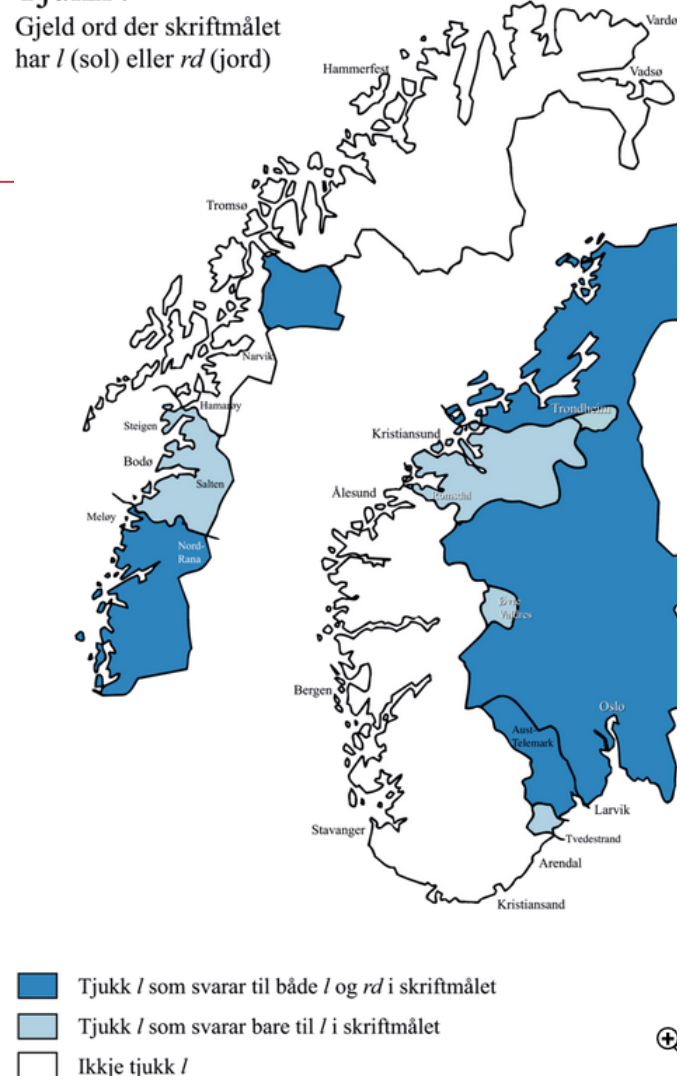
Østnorsk: kløyvd infinitiv (både og)

Infinitivsending

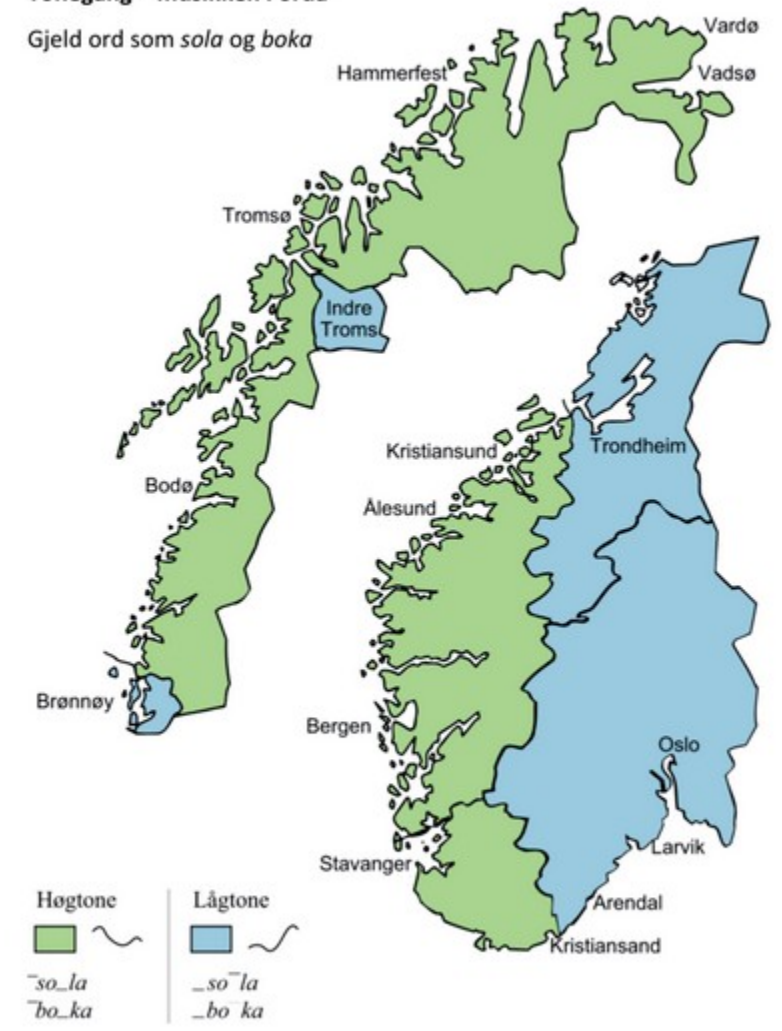
Tjukk l

Gjeld ord der skriftmålet har l (sol) eller rd (jord)

Tonegang – musikken i orda

Gjeld ord som sola og boka

Inndeling 2 (fire områder)

Nordnorsk (delt)

- *Ho vil kjøpe ei skjorta*

Vestlandsk (a-mål)

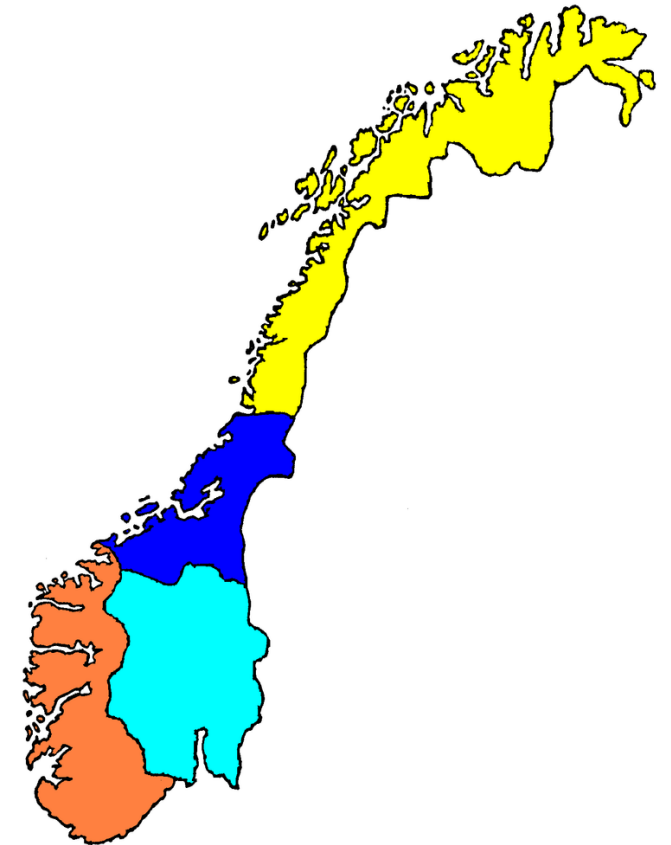
- A-mål: *Ho vil kjøpa ei skjorta*
- Skarring

Østlandsk (e-mål / delt)

- *Vil du dansee og festee? Da må du værea med ut.*

Trøndersk (apokope)

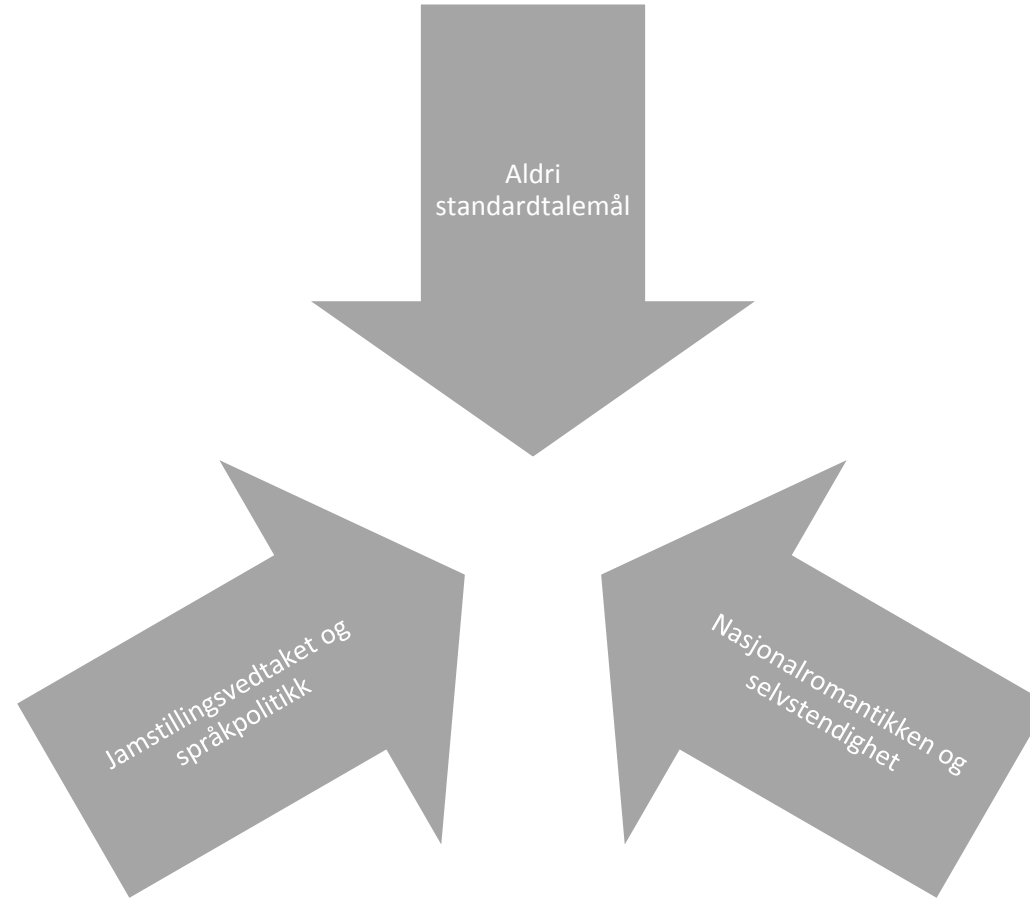
- *Vil du dajns_ og fæst_? Da må du værra/vårra med ut.*
- Palatalisering

Gjett dialekten

Viktige forutsetninger for norsk språk

Refleksjon

- *Hva kjennetegner et godt skriftspråk?*

Nynorsk vs bokmål

- Aktive setninger
Maten ble spist / Vi åt maten
- Tre kjønn
En jente / ei jente
- Anbehetelse
Kjærlighet og forelskelse / kjærleik og forelsking
- Større grad av samsvarsbøyning
Bøkene ble lest / Bøkene vart lesne
- «Norrøne» trekk
Jeg forberedte arrangementet / Eg førebudde tilstellinga
- Diftonger
De kjørte til Østerrike / Dei kørde til Austerrike

Nynorsk

- Vi leser nynorsk

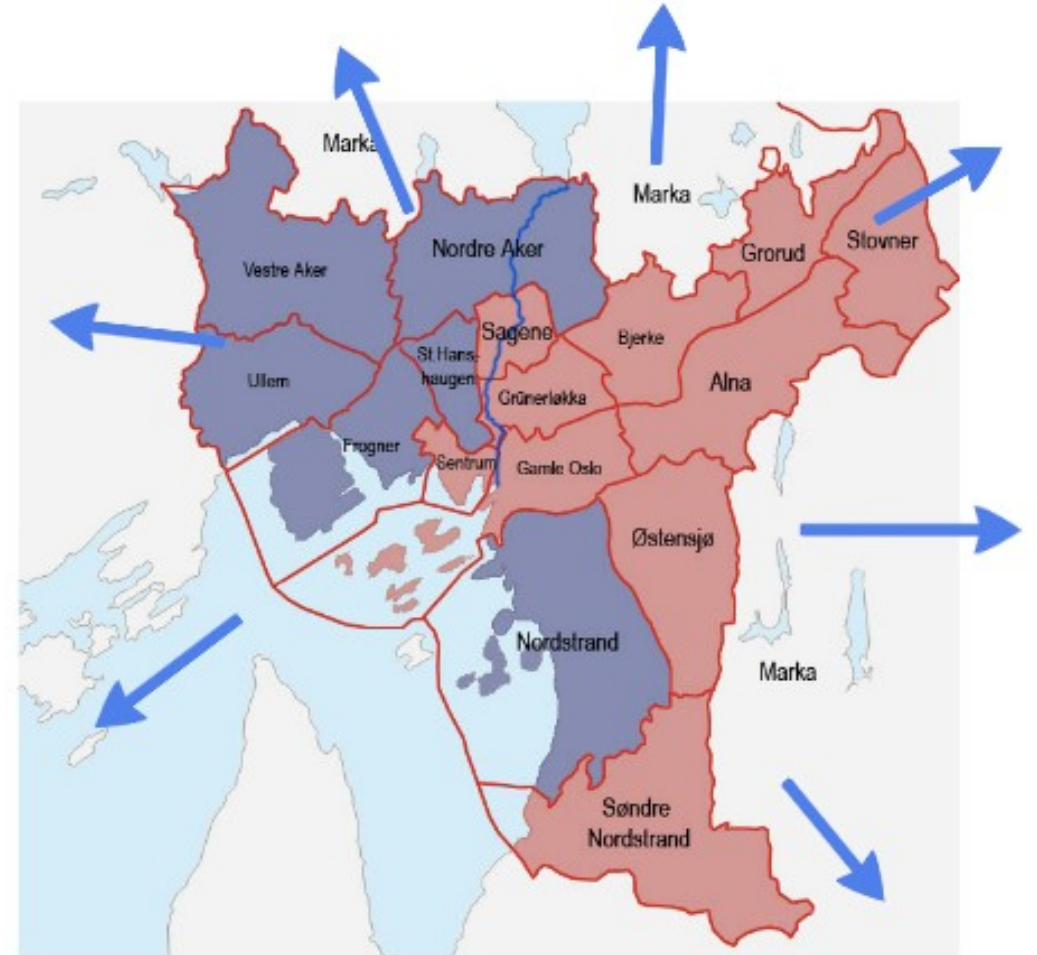
Dialekter og status

- Politiske, historiske og sosiale årsaker
- Politisk: der makta rår (hovedstaden og kongen)
- Historisk: nasjonalromantikkens definisjoner
- Sosialt: fattig/rik

Sosiolekter

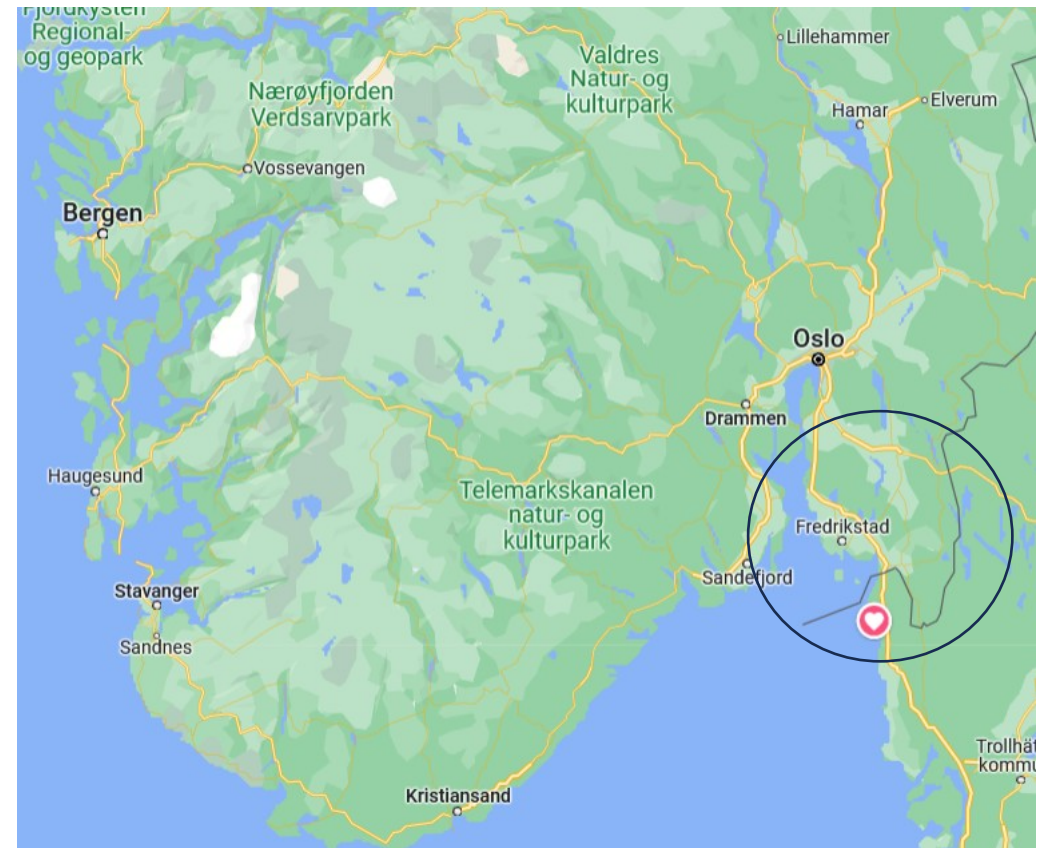
- Oslo vest
 - Høyere status og rikere
 - Dansktalende / embetsmenn
 - Konservativt (høyre) politisk
- Oslo øst
 - Arbeiderbebyggelse
 - Industri og innvandring
 - Lavere status og fattigere
 - Radikalt (venstre) politisk

Talemål = identitetsmarkør

Østfolddialekt

- Post-industrielt område
- Høy arbeidsledighet
- Lav utdanning
- På «feil» sted i landet
- Talemålet har lav sosial status

Oppsummering

- ✓ Stor aksept for dialektbruk i Norge
- ✓ Historiske årsaker
- ✓ Nasjonalromantikk
- ✓ Lite sentralmakt / ingen standardisering av talemål
- ✓ Likestilling av skriftspråk

Til neste gang

➤ Skriftlig innlevering 3 11. desember

Send meg tekst for korrekturlesing
og tilbakemeldinger 4. desember

➤ Jens.nielsen@ff.cuni.cz

➤ Moderne norsk og språkpåvirkning